

Rafał Majzner

Akademia Techniczno-Humanistyczna, Bielsko-Biała

Kształcenie emisji głosu śpiewanego u dzieci na etapie wczesnej edukacji

The training of voice emission in children
at the early education stage

Wstęp

Wiele artykułów naukowych dotyczących zagadnień związanych z emisją głosu rozpoczyna słynne stwierdzenie: *Głos jest istotnym elementem w życiu każdego człowieka*. I owszem, wytwarzany w wyniku fonacji (z gr. phone - dźwięk, phonema - głos) służy człowiekowi do wyrażania myśli i uczuć, nauczania, przekazywania informacji, jest niezbędnym ogniwem w procesie komunikowania się. Przez komunikację ludzie

inicjują, podtrzymują i zmieniają swe stosunki interpersonalne, definiują swą sytuację społeczną, rolę i zadania, wytyczają kierunki swego rozwoju i zainteresowań, a poprzez to kształtują swoją osobowość oraz wywierają wpływ na innych¹.

Zatem można by stwierdzić, że powinno się pracować nad głosem już od wczesnego dzieciństwa, co zresztą podkreśla znakomita polska metodyczka Dorota Malko, pisząc w „Metodyce wychowania muzycznego w przedszkolu” o konieczności i słuszności pracy nad głosem dzieci².

¹ Z. Nęcki, *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996, s. 7.

² D. Malko, *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu. Podręcznik dla*

Powstawanie głosu jest złożonym procesem fizjologicznym, który wymaga współdziałania szeregu struktur i układów anatomicznych. Narząd głosu składa się z części centralnej i obwodowej. Część obwodowa narządu głosu to: krtań, płuca z oskrzelami i tchawicą oraz rezonatory wzmacniające i kształtujące dźwięk, powstały w krtani, takie jak jama gardłowa, jama ustna, nosowa oraz zatoki nosowe. Część centralna to układ nerwowy. Doskonałość tego narządu, jakim dysponują niemal wszyscy ludzie, powoduje powszechne wrażenie, że proces emisji głosu jest łatwy, prosty i naturalny. Tymczasem w rzeczywistości, język, wargi i struny głosowe wykonują tysiące bardzo precyzyjniejszych ruchów, a powstający przy tym zespół dźwięków zawiera mnóstwo różnorodnych informacji. Wśród nich możemy wyróżnić:

- semantyczne - związane z treścią wypowiedzi,
- osobnicze - pozwalające rozpoznać osobę mówiącą,
- emocjonalne - dzięki którym można stwierdzić, że osoba mówiąca jest wzruszona, zdenerwowana lub rozbawiona

i wiele innych, pozwalających rozpoznać (niekiedy), skąd mówiący pochodzi, jaki jest jego status społeczny, wykształcenie, a także stan zdrowia³. Właśnie dlatego temat emisji głosu jest dzisiaj często podejmowany w pracach naukowych, koncentrujących się jednak zasadniczo wokół tego problemu w odniesieniu do nauczyciela.

Analiza zakresów pojęciowych

Próby zdefiniowania emisji głosu podejmowało wielu polskich uczonych z różnych dziedzin, laryngologów, artystów, . W przypadku niniejszego artykułu powstają zasadnicze pytania: Jak rozumiana jest emisja głosu mówionego? Czym różni się ona od emisji głosu śpiewanego? Poszukując odpowiedzi na postawione pytania, należy podkreślić, iż brak jest jednoznacznych definicji i określonych zakresów pojęć wymienionych w pytaniach.

studiów nauczycielskich, kierunek Wychowanie Przedszkolne (sześćioletni tok studiów), Warszawa 1990, s. 30-31.

³ R. Tadeusiewicz, *Sygnal mowy*, Warszawa 1988, s. 9.

Czesław J. Wojtyński definiuje termin *emisja głosu* w następujący sposób:

Emisja głosu (łac. emitto = wysyłam, puszczam wolno; emissio = wypuszczenie) – jest nauką i sztuką. Nauką, w której zakres wchodzi wszystkie problemy związane z procesem wydobywania głosu, zgodnie z prawami fizjologii oraz wymogami estetycznymi. Tymi elementami są: sprawność mięśni wdechowo-wydechowych, praca mięśni krtani podczas śpiewu, praca narządu artykulacyjnego oraz zdolność wysyłania impulsów ruchowych z odpowiednich pól kory mózgowej do mięśni krtani, do strun głosowych w szczególności. [...] Emisja głosu jest także sztuką. Sztuką oddziaływania na psychikę, wyobraźnię muzyczną, na wszystko, co jest związane z procesem wydobywania głosu⁴.

Autor podkreśla w powyższej definicji sformułowanie *podczas śpiewu*, czyli możemy założyć, że definicja ta odnosi się do emisji głosu śpiewanego. W kolejnych definicjach *emisja głosu* potraktowana jest jako termin odnoszący się zarówno do śpiewu jak i do mowy. I tak na przykład według Haliny Sobierajskiej:

Emisja głosu (łac. emissio - wysyłanie, wydawanie) to skoordynowany zespół czynności oddychania, fonacji, artykulacji i rezonansu⁵.

Autorki kolejnej definicji - Alicja Legieć-Matosiuk oraz Joanna Chacińska - rozumieją *emisję głosu* jako:

zespoloną czynność oddychania i fonacji w połączeniu ze zjawiskiem rezonansu w komorach rezonacyjnych klatki piersiowej i nasady utożsamianej z rezonansem głowy⁶.

Zygmunt Pawłowski podkreśla różnicę pomiędzy mową i śpiewem. Dla autora *emisja głosu* jest zespołem czynności fonacyjnych, artykulacyjnych i oddechowych w połączeniu z funkcją rezonansową komór rezonansowych części twarzowej czaszki, krtani i klatki piersiowej. Rozróżniamy emisję mówionego i śpiewanego głosu, a istniejące różnice między nimi są ilościowe, a nie jakościowe.

⁴ Cz. J. Wojtyński, *Emisja głosu*, Warszawa 1970, s. 3-4; por. L. Kataryńczuk-Mania, *Emisja głosu nauczyciela*, [w:] *Słownik. Kompendium wiedzy nauczyciela i rodzica*, red. K. Zajdel, M. Prokosz, Toruń 2014, s. 57-60.

⁵ H. Sobierajska, *Uczymy się śpiewa*, Warszawa 1972, s. 46.

⁶ A. Legieć-Matosiuk, J. Chacińska, *Emisja głosu. Skrypt dla studentów*, Słupsk 1994, s. 20.

W emisji głosu mówionego na plan pierwszy wysuwa się problem akcentów (akcent melodyczny, dynamiczny i rytmiczny). Mowa jest związana ze stałą zmiennością akcentów, natomiast w śpiewie akcenty są podporządkowane utworowi muzycznemu⁷. Autor powyżej definicji upatruje różnicę pomiędzy mową a śpiewem tylko w ilościowym wymiarze tego zjawiska. To spostrzeżenie często spotykane w literaturze, ale czy słuszne? Jeśli przyjąć, że różnice ilościowe dotyczą poszczególnych cech dźwięku związanych z akustyką głosu, a więc wysokością, natężeniem, czasem trwania i barwą, to pozostaje zapytać dlaczego śpiewacy i aktorzy bardzo stanowczo rozgraniczają umiejętność poprawnej emisji w mowie i śpiewie. Dlaczego zatem śpiewacy, którzy używają głosu w sposób zdecydowanie bardziej ilościowy w większości podkreślają, że mowa ich męczy a często wręcz mówią niepoprawnie, źle, na tak zwanym *gardle*? Czy zatem śpiewak, który podczas śpiewu wykorzystuje znaczenie rozleglejszą skalę głosu, większe jego natężenie, wytrzymałość oraz długość oddechu nie powinien posiadać umiejętności prawidłowego mówienia – wystarczyłoby mu tylko, zgodnie z tym co podkreślają uczeni, zmniejszyć intensyfikację śpiewu i przejść do mowy? Z praktyki wykonawczej wynika, że niestety dobre nawyki emisyjne w śpiewie i w mowie, większość ludzi musi ćwiczyć osobno. Nie dotyczy to tak zwanych *naturczyków*, którzy w naturalny sposób fonują dźwięki w mowie lub śpiewie bez dodatkowych ćwiczeń czy pogłębiania wiedzy.

Autorka opracowania „Rola i miejsce emisji głosu w procesie kształcenia nauczycieli” Marta Radwańska również rozgranicza emisję głosu mówionego i śpiewanego. Podkreśla, że są to dwie odmiany jednej czynności dokonywanej za pomocą aparatu głosowego, a różnice między mową i śpiewem mają charakter ilościowy oraz jakościowy. Radwańska pisze dalej:

Podczas śpiewu wykorzystywana jest bardziej rozległa skala głosu, większe jego natężenie, wytrzymałość oraz długość oddechu. Ważne jest też pełniejsze wykorzystanie rezonansu, który nadaje głosowi specyficzny blask i nośność. Podczas mówienia natomiast elementy akustyczne zaznaczają się w formie akcentów melodycznych (intonacja głosu), dynamicznych, rytmicznych oraz wyrazowych. W słowie mówionym

⁷ Z. Pawłowski, *Emisja głosu. Struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, Warszawa 2008, s. 8.

głównym środkiem ekspresji jest artykulacja, a więc wymowa. W czasie śpiewu ważniejszym czynnikiem staje się dźwięk i jego walory brzmieniowe. Tekst natomiast, choć jest niezależny, pozostaje na drugim planie⁸.

Autorka wskazuje zatem na różnice ilościowe i jakościowe pomiędzy emisją głosu mówionego i śpiewanego, ale nie dookreśla charakteru różnic jakościowych.

Główna teza postawiona w niniejszym opracowaniu głosi, iż w edukacji powinny być wykonywane zarówno ćwiczenia emisji głosu mówionego, jak i głosu śpiewanego. Wiedza ta jest ważna zwłaszcza dla nauczycieli w edukacji elementarnej, ponieważ większość z nich miała kontakt głównie z ćwiczeniami emisji głosu mówionego⁹.

Implikacje praktyczne

Autor niniejszego opracowania zajmuje się problematyką emisji głosu praktycznie. Jest wykształconym śpiewakiem operowym, cały czas czynnie uprawiającym swój zawód, jak i teoretycznie podejmuje i analizuje badania i statystyki dotyczące omawianego zagadnienia. Jest również wykładowcą emisji głosu mówionego na uczelni kształcącej przyszłych pedagogów oraz nauczycielem śpiewu solowego w szkole muzycznej II stopnia. Wiedza teoretyczna oraz doświadczenie zawodowe, którym dysponuje pozwala mu na dotknięcie kontrowersyjnej tematyki emisji głosu dzieci. W literaturze podejmującej szeroko pojęty zakres zagadnienia, autorzy, w tym: artyści śpiewacy, aktorzy, logopedzi oraz lekarze wielokrotnie w swych pracach podkreślają za Antonim Prusiewiczem, że głos ludzki narażony jest na liczne niebezpieczeństwa, głównie wynikające z braku wiedzy i umiejętności w posługiwaniu się nim¹⁰. Oczywiście badania prowadzone w tym

⁸ M. Radwańska, *Rola i miejsce emisji głosu w procesie kształcenia nauczycieli*, „Rozprawy naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2014, nr 44, s. 79.

⁹ Por. H. Laskowska, *Wykorzystanie emisji głosu mówionego w edukacji*, [w:] *Profilaktyka i rehabilitacja głosu, mowy*, red. L. Kataryńczuk-Mania, I. Kowalkowska, Zielona Góra 2006, s. 33-37.

¹⁰ A. Pruszewicz, *Foniatria kliniczna*, Warszawa 1992, s. 206.

temacie dotyczyły głównie nauczycieli¹¹, ale zasadnym wydaje się, że wyżej wymienione stwierdzenie może odnosić się również do innych grup zawodowych, a także do dzieci. Wobec wypowiedzi, z którymi wielokrotnie spotykał się autor niniejszego artykułu, wskazujących na negatywne ustosunkowanie nauczycieli, jak również muzyków do prowadzenia ćwiczeń emisyjnych wśród dzieci, np. ćwiczeń oddechowych, trzeba jasno podkreślić, że dziecko, które śpiewa utwory wokalne, a nie było wcześniej poddane rozgrzewce głosowej, funkcjonuje jak człowiek dźwigający ciężary bez profesjonalnych ćwiczeń rozciągających i rozgrzewających. W następstwie u takiego dziecka, w zależności od typu jego głosu, może dojść do nieprawidłowych nawyków np.: nastawienia chuchającego, twardego na dźwięk i wielu innych, które w przyszłości mogą powodować wadliwą fonację dźwięków zarówno mówionych jak i śpiewanych. Niestety metodyka nauczania muzyki w edukacji elementarnej nie podejmuje tego tematu w wystarczający sposób. Nie zostały określone zasady rozgrzewki głosowej dzieci, nauczyciele nie mają punktu odniesienia w jaki sposób kształtować rozwój wokalny dzieci. Jest to problem bardzo złożony, ponieważ nie wystarczy z dziećmi przeprowadzić ćwiczeń emisyjnych zapożyczonych z Internetu czy nawet z metodyk. Nauczyciel musi być świadomy jakiego typu ćwiczenie wprowadza, jakie grupy mięśni będzie ono rozwijało, czy zastosowanie tego ćwiczenia jest właściwe dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, jak długo może być ono wykonywane, a w końcu jakie szkody może wyrządzić jego wykonywanie w niewłaściwy sposób.

Rozwój głosu dziecka następuje wraz ze wzrostem krtani i trwa od 2 do około 14 roku życia. W wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wyszczególniamy następujące etapy rozwoju skali głosu dziecka:

¹¹ Zob. M. Kisiel, *Emisja i higiena głosu w pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela*, Dąbrowa Górnicza 2012; R. Majzner, *Ocena wstępna emisji głosu kandydatów na nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Komunikat z badań*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Pedagogika” nr 13/2016, s. 225-235; E. Binkuńska, *Poziom wiedzy nauczycieli z zakresu higieny i emisji głosu*, „Edukacja. Studia Badania Innowacje” 2011, 2/114, s. 60-66; L. Kataryńczuk-Mania, *Świadomość nauczycieli w zakresie aktywności głosowej i higieny [w:] Edukacja artystyczna - nowe wyzwania*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Zielona Góra - Skarbona 2016, s. 161-179.

- do 5 roku życia – kwarta do seksty (d^1-g^1);
- w wieku od 6 do 7 lat – oktawa (c^1-c^2);
- 8 rok życia – nona (c^1-d^2);
- 9 rok życia – decyma (c^1-e^2)¹².

Przed wszystkim powinno się dbać, aby dzieci nie nadwężyły głosu krzykiem, wszystkie utwory wokalne powinny być wykonywane w dynamice do *mezzoforte*. Głośniejsza dynamika spowodować może przekrwienie strun głosowych, nadużycie pracy mięśni krtani oraz towarzyszące im liczne przykre dolegliwości.

Kluczowym momentem w kształceniu głosu śpiewanego dzieci jest okres mutacji, która najczęściej uwidacznia się w wieku 13-14 lat. Przebiega on inaczej u dziewcząt, u których jest najczęściej związany z pierwszą miesiączką. Głos obniża się w tym czasie o około 3 tony. U chłopców mutacja przebiega znacznie bardziej intensywnie. Krtać w tym okresie mocno się powiększa, głos obniża się o oktawę, a fałdy głosowe wydłużają od około 6 do 10 milimetrów. W tym okresie dzieci nie powinny śpiewać¹³. Mutacja wyznacza dwa ważne okresy w ciągu kształcenia głosu: pierwszy - przedmutacyjny, podczas którego głosy dzieci dzielimy na sopran i alt, i drugi - po okresie mutacyjnym, w którym można wyróżnić podział głosów ludzkich na męskie i żeńskie. Głosy męskie dzielimy na: basy, barytony i tenory, natomiast głosy żeńskie na: alty, mezzosoprany i soprany. Podjęta tematyka niniejszego opracowania dotyczy okresu przedmutacyjnego, w którym aparat głosowy jest bardziej delikatny, co nie oznacza, że nie można go rozwijać i pracować nad rozszerzeniem skali głosu dziecka, doskonalić umiejętności fonacyjnych w zakresie podparcia oddechowego, rezonansu, a także artykulacji.

Ewa Lipska i Maria Przychodzińska twierdzą, że kształcenie głosu dzieci i młodzieży na użytek śpiewania piosenek nie może objąć wszystkich elementów kształcenia emisji głosu śpiewanego ponieważ w szkole, w zespole wokalnym lub chórze mamy do czynienia

¹² Por. J. Uchyla-Zroski, *Kształcenie głosu dziecka w edukacji szkolnej: stałość i zmienność założeń*, [w:] *Z zagadnień emisji głosu*, red. H. Miśka, Katowice 2015, s. 25.

¹³ Por. K. Goławska, P. Zalewski, A. Mitrinowicz-Modrzejewska, *Emisja głosu. struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, Warszawa 2008.

z przeciętnymi głosami i przeciętną muzykalnością. Pewne funkcje głosu muszą być jednak kształcone, bowiem bez spełnienia tego warunku niemożliwe jest czyste i poprawne muzyczne zaśpiewanie nawet łatwych piosenek¹⁴.

Nauczyciel powinien więc zwrócić uwagę na właściwą postawę podczas śpiewu. Prawidłowa postawa fizyczna podczas ćwiczeń głosowych oraz uczenia się przez dzieci piosenki powinna być swobodna i elastyczna. Tułów oraz szyja wyprostowane, a mięśnie szyi rozluźnione. Wiąże się ona ściśle z właściwym oddechem, który pozwala utrzymać rozluźnienie mięśni ciała, krtani i żuchwy¹⁵. Samo prawidłowe *ustawienie* ciała, jak twierdzi Monika Kolasa-Hladikova:

nie jest wystarczające, jeśli systematycznie nie wzmacnia się mięśni podtrzymujących kręgosłup, nie rozciąga się ich i nie ćwiczy. Dłuższe utrzymywanie prawidłowej postawy, tylko siłą woli, bez ćwiczeń rozciągających i systematycznego wzmacniania muskultury również może prowadzić do przykurczy i napięć¹⁶.

Nauczyciel powinien również skoncentrować się na prawidłowym podparciu oddechowym u dzieci. Podczas śpiewu oddech bierzemy nosem przy lekko rozchylonych ustach. Nabieramy powietrze lekko i bezgłośnie. Wydychamy zaś ustami, wzmacniając wydech pod koniec jego trwania. Ćwiczenia oddechu mają na celu wydłużenie fazy wydechowej, co oznacza, że w trakcie jego trwania powinny pracować mięśnie wdechowe i wydechowe. Mówimy wtedy o podparciu oddechowym *appoggio*. Ćwiczenia oddechowe powinny być wykonywane przez dzieci przed śpiewaniem, możemy również stosować je w trakcie zabaw, zaś czas ich trwania nie powinien przekraczać kilku minut¹⁷.

Podstawowym zadaniem nauczycieli prowadzących zajęcia muzyczne w przedszkolach i szkołach podstawowych jest sprawdzenie skali głosu uczniów. Pierwsze ćwiczenia emisyjne powinny być

¹⁴ E. Lipska, M. Przychodzińska, *Droga do muzyki. Metodyka i materiały repertuarowe*, Warszawa 1999, s. 11-14.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ M. Kolasa-Hladikova, *Emisja głosu dla nauczycieli*, http://koalicjekultury.pl/js/fileman/Uploads/Dla_nauczycieli_Koalicje_MKH.pdf [dostęp 04.07. 2019] s. 4.

¹⁷ E. Lipska, M. Przychodzińska, *Droga do muzyki, ...op. cit.*, s. 11-14.

oparte na długich dźwiękach, najlepiej samych samogłoskach i obejmować ambitus kwinty w średnicy głosu dziecka. Fonacja tych ćwiczeń, w miarę możliwości uczniów realizowana na jednym wydechu, umożliwi wydłużenie fazy wydechowej. Początkowo w rozróżnieniu kierunku melodii oraz wielkości skoków interwałowych pomaga dziecku praca z fonogestyką. Pierwszą skalą, na której opieramy rozwój wokalny dziecka jest pentatonika, której przykładem mogą być dźwięki pięciu kolejnych, czarnych klawiszy fortepianu¹⁸.

W trakcie kształcenia emisji głosu na etapie edukacji elementarnej zadaniem nauczyciela jest rozwijanie skali głosu uczniów poprzez, jak wspomniano wcześniej, ćwiczenia oddechowe oraz utrzymanie prawidłowej postawy ciała. Kolejnym ważnym elementem jest wprowadzenie głosu dziecka w dobry rezonans, co w konsekwencji spowoduje jego umiejscowienie w tzw. wysokiej pozycji dźwięku. Ostatnim warunkiem prawidłowej emisji głosu jest odpowiednia artykulacja spółgłosek i zbitek spółgłoskowych oraz jej połączenie z fonacją samogłosek. Artykulacja pozwala na osadzenie głosu w oddechu a aparat artykulacyjny jest również nośnikiem słowa.

Ćwiczenie emisji głosu i jej poszczególnych funkcji możemy połączyć w zabawach dla dzieci. Zestaw różnych ćwiczeń emisyjnych odnajdujemy np. w zabawie *Misie*. W jej przebiegu dzieci leżą na podłodze, udając że śpią. Oddychają nosem (wdech i wydech). Powoli misie budzą się, ziewając (wdech i wydech przez usta), jest im tak dobrze, że zaczynają mruścić. Potem wymawiają połączenia mmaaaa..., mmooo..., mmuuu... Misie wstając, zaczynają śpiewać; a, e, o, y, i, u - najpierw pojedyncze samogłoski, potem przedłużają dźwięki aż do improwizacji własnej melodii¹⁹.

Jak twierdzi Anita Jatzczak:

Śpiew jest jedną z podstawowych form ekspresji dziecka, a piosenka to najprostszy utwór muzyczny, który dziecko jest w stanie przeżyć, zrozumieć, zapamiętać i odtworzyć²⁰.

¹⁸ M. Kolasa-Hladikova, *Emisja głosu...*, op. cit., s. 29

¹⁹ R. Majzner, *Piosenka jako forma aktywności wokalno-muzycznej małego dziecka*, [w:] *Wybrane zagadnienia z teorii metodyki wczesnej edukacji muzycznej przedszkole i klasach początkowych szkoły podstawowej*, red. M. Kołodziejki, B. Pazur, Lublin 2015, s. 46.

²⁰ A. Jatzczak, *Śpiew jako jedna z atrakcyjniejszych form aktywności muzycznej*

Możemy stwierdzić zatem, że najważniejszym elementem biorącym udział w kształceniu głosu dzieci jest wykonywany przez nie repertuar. Powinien on być przemyślany nie tylko pod względem metodycznym, ale również emisyjnym, ponieważ dzieci będą miały różne problemy w jednym utworze. Dobór właściwego dla nich repertuaru wykonawczego jest sprawą bardzo istotną, szczególnie w zakresie dwóch aspektów: odnośnie tessytury (zakres skali głosu) i tekstu słownego. Dlatego nauczyciel w edukacji elementarnej jest obowiązany do przyswojenia wiadomości z zakresu fizjologii głosu dziecięcego, które podczas planowania lekcji, szczególnie zaś wprowadzenia nowego repertuaru, powinny być brane pod uwagę²¹. Na początku uczymy dzieci piosenek opartych na melodii zstępującej. Pozwalają one na przenoszenie brzmienia głosowego z wyższych tonów do niższych, odciążając tym samym niski rejestr głosu dziecka a co za tym idzie, wymuszają na dzieciach śpiewanie w wyższym rejestrze. Stosowanymi interwałami w śpiewankach dziecięcych są sekundy wielkie i tercje małe. Te ostatnie są charakterystycznym interwałem melodii dziecięcych, pramotywnym we wszystkich melodiach wczesnodziecięcych różnych krajów i narodowości²².

Uwzględnić trzeba również atrakcyjność repertuaru. Wszystkie proponowane pieśni powinny się dzieciom podobać. Ważną rolę odgrywa tu również sposób zademonstrowania piosenek. Nauczyciel powinien sam zaśpiewać piosenkę w najbardziej prawidłowy sposób. Repertuar dzieci w wieku wczesnoszkolnym powinien obejmować utwory zróżnicowane pod względem literackim, charakteru melodii oraz rytmiki. Wszystkie pieśni muszą być dostosowane do aktualnych możliwości wykonawczo-percepcyjnych dzieci, czyli nie mogą przekraczać granicy ich muzyczno-wokalnych umiejętności²³.

dziecka na zajęciach pozalekcyjnych, [w:] *Pedagogiczne aspekty rekreacji, turystyki i wypoczynku dzieci i młodzieży w przedszkolu, szkole i poza szkołą*, red. M. Kisiel, Dąbrowa Górnicza 2010, s. 47-55.

²¹ Por. K. Gołowska, P. Zalewski, A. Mitrinowicz-Modrzejewska, *Emisja ...*, op. cit.

²² M. Manturzevska, H. Kotarska, *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, Warszawa 1990, s. 36

²³ Por. J. Gałęska-Tritt, *Kształcenie głosu dziecka w śpiewie zespołowym*, Warszawa 1985

Podsumowanie

Jednym z podstawowych celów edukacji muzycznej w przedszkolu i klasach I-III szkoły podstawowej jest kształcenie głosu dziecka. Rzadko jednak nauczyciele posiadają wiedzę i umiejętności w zakresie kształcenia emisji głosu śpiewanego i mówionego. Autor artykułu podejmuje próbę uzasadniania tezy głoszącej, że ćwiczenia emisji głosu mówionego i głosu śpiewanego powinny być realizowane oddzielnie, co jest szczególnie istotne w kontekście rozwoju wokalnego dziecka. Skala głosu prawidłowo kształconego wokalnie u dzieci może osiągnąć nawet dwie oktawy. Oczywiście jest to tendencja indywidualna, uzależniona również od talentu wokalnego, słuchu wewnętrznego oraz intuicji wokalnej dziecka. W trakcie śpiewu, w porównaniu z mową, następują: intensyfikacja oddechu (ap-poggio), większe otwarcie (opuszczenie krtani wraz z podniesieniem podniebienia miękkiego) i wyższa pozycja głosu, co w konsekwencji prowadzi do wykorzystania szerokiej skali głosu, natężenia dźwięku i możliwości jego kontrolowania oraz zmiany, jak również długości wykonywanej frazy²⁴. Warunkiem stosowania odpowiednich ćwiczeń emisji głosu śpiewanego u dzieci jest przede wszystkim odpowiednie przygotowanie nauczycieli do ich wykonywania na zajęciach w przedszkolu i klasach początkowych szkoły podstawowej. Droga do tego prowadzi poprzez odpowiednią ilość zajęć z zakresu metodyki edukacji muzycznej w trakcie studiów pedagogicznych oraz dalsze doskonalenie się i doksztalcanie nauczycieli wczesnej edukacji w trakcie praktyki szkolnej.

Bibliografia

- Binkuńska, E., *Poziom wiedzy nauczycieli z zakresu higieny i emisji głosu*, „Edukacja. Studia Badania Innowacje” 2011, 2/114.
- Gałęska-Tritt, J., *Kształcenie głosu dziecka w śpiewie zespołowym*, Warszawa 1985.
- Goławska, K., Zalewski, P., Mitrinowicz-Modrzejewska, A., *Emisja głosu. struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, Warszawa 2008.
- Jatczak, A., *Śpiew jako jedna z atrakcyjniejszych form aktywności muzycznej dziecka na zajęciach pozalekcyjnych*, [w:] *Pedagogiczne aspekty rekreacji*,

²⁴ Zob. szerzej na ten temat: R. Majzner, *Ocena wstępna emisji...*, op. cit., s. 227

- turystyki i wypoczynku dzieci i młodzieży w przedszkolu, szkole i poza szkołą, red. M. Kisiel, Dąbrowa Górnicza 2010.
- Kataryńczuk-Mania, L., *Emisja głosu nauczyciela*, [w:] *Słownik. Kompendium wiedzy nauczyciela i rodzica*, red. K. Zajdel, M. Prokosz, Toruń 2014.
- Kataryńczuk-Mania, L., *Świadomość nauczycieli w zakresie aktywności głosowej i higieny*, [w:] *Edukacja artystyczna - nowe wyzwania*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Zielona Góra - Skarbona 2016.
- Kisiel, M., *Emisja i higiena głosu w pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela*, Dąbrowa Górnicza 2012.
- Kolasa-Hladikova, M., *Emisja głosu dla nauczycieli*, http://koalicjekultury.pl/js/fileman/Uploads/Dla_nauczycieli_Koalicje_MKH.pdf [dostęp 04.07. 2019].
- Kubicka, L., *Koncepcja nauczania przedmiotu rytmika z kształceniem słuchu*, [w:] *Materiały pomocnicze dla nauczycieli rytmiki z kształceniem słuchu*, red. A. Mroczek, Warszawa 2014.
- Laskowska, H., *Wykorzystanie emisji głosu mówionego w edukacji*, [w:] *Profilaktyka i rehabilitacja głosu, mowy*, red. L. Kataryńczuk-Mania, I. Kowalkowska, Zielona Góra 2006.
- Legieć-Matosiuk, A., Chacińska, J., *Emisja głosu. Skrypt dla studentów*, Słupsk 1994.
- Lipska, E., Przychodzińska, M., *Droga do muzyki. Metodyka i materiały repertuarowe*, Warszawa 1999.
- Majzner, R., *Ocena wstępna emisji głosu kandydatów na nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Komunikat z badań*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Pedagogika” 2016, nr 13.
- Majzner, R., *Piosenka jako forma aktywności wokalnemuzycznej małego dziecka*, [w:] *Wybrane zagadnienia z teorii metodyki wczesnej edukacji muzycznej przedszkolu i klasach początkowych szkoły podstawowej*, red. M. Kołodziejski, B. Pazur, Lublin 2015.
- Malko, D., *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu. Podręcznik dla studiów nauczycielskich, kierunek Wychowanie Przedszkolne (sześćioletni tok studiów)*, Warszawa 1990.
- Manturzewska, M., Kotarska, H., *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*, Warszawa 1990.
- Nęcki, Z., *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996.
- Pawłowski, Z., *Emisja głosu. Struktura, funkcja, diagnostyka, pedagogizacja*, Warszawa 2008.
- Pruszewicz, A., *Foniatria kliniczna*, Warszawa 1992.
- Radwańska, M., *Rola i miejsce emisji głosu w procesie kształcenia nauczycieli*, „Rozprawy naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu” 2014, nr 44.

Sobierajska, H., *Uczymy się śpiewać*, Warszawa 1972.

Tadeusiewicz, R., *Sygnal mowy*, Warszawa 1988.

Uchyla-Zroski, J., *Kształcenie głosu dziecka w edukacji szkolnej: stałość i zmienność założeń*, [w:] *Z zagadnień emisji głosu*, red. H. Miśka, Katowice 2015.

Wojtyński, Cz. J., *Emisja głosu*, Warszawa 1970.

Streszczenie

Autor podejmuje próbę zdefiniowania pojęcia emisja głosu śpiewanego w oparciu o dostępną literaturę oraz wskazuje na konieczność jej kształcenia u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Proponuje rozwiązania metodyczne oraz przykłady ćwiczeń, które można stosować na zajęciach z dziećmi w przedszkolu i klasach I-III szkoły podstawowej.

Słowa kluczowe: emisja głosu, śpiew, dziecko, edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna

Abstract

The author of the following work attempts to define the concept of the sung voice emission based on available source literature, and indicates the necessity of educating pre-school and early-school children in this field. Furthermore, he also proposes methodical solutions and examples of exercises that can be used during classes in kindergarten and grades 1-3 of primary school.

Key words: voice emission, singing, child, pre-school and early-school education